

Tutkimuseettisten näkökulmien check list yritys yhteistyönä tehtävään ihmistieteelliseen tutkimukseen (pois lukien lääketieteellinen tutkimus)

Tämä ”check list” on luotu helpottamaan tutkijoiden toimimista yritysten kanssa. Sen tarkoituksena on auttaa tutkijoita huolehtimaan siitä, että tutkimuksen eettiset näkökulmat tulevat huomioituksi riittävästi. Tutkimuseettisistä näkökulmista huolehtiminen on tutkijan vastuulla. Yrityksissä ei välttämättä ole tällaista kompetenssia, jolloin tutkijan on huolehdittava siitä, että tutkimuksen eettiset näkökulmat nostetaan esiin keskusteluissa. Lisäksi tutkijan on hyvä varautua siihen, että näissä keskusteluissa voi olla välttämätöntä avata sitä ajattelua ja niitä periaatteita, joihin päätökset tutkimuksen eettisestä toteutuksesta perustuvat.

Nämä neuvot ovat toteutettu Helsingin yliopiston Ihmistieteiden eettisen ennakkoarviointitoimikunnan ja tutkimuksen juristipalveluiden yhteistyönä.

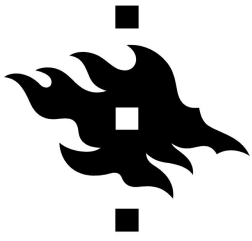
1 Eettiset kysymykset

1.1 Eettinen ennakkoarviointi

- Edellyttääkö tutkimuksen toteutus eettistä ennakkoarviointia? Tutkijan vastuulla on huolehtia siitä, että tarvittaessa tutkimukselle pyydetään lausuntoa eettiseltä ennakkoarviointitoimikunnalta.

1.2 Eettiset ohjeet ja periaatteet

- Onko tutkimusryhmä käynyt yrityksen kanssa läpi seuraavat ohjeet ja periaatteet ja ovatko sekä tutkimusryhmä että yritys sitoutuneet niitä noudattamaan:
- Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa (HTK-ohje 2012)
- Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakkoarvioinnin järjestämiseksi (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2009)
- Helsingin yliopiston varainhankinnan ja yritys yhteistyön eettiset periaatteet
- Lisäksi on hyvä käydä läpi Helsingin yliopiston nimen ja logon käyttöä koskeva ohje (valmisteilla!)
- Lisäksi suosittelemme perehtymistä myös seuraaviin ohjeistuksiin, joista löytyy ohjeita yritys yhteistyön tueksi:
 - The European Code of Conduct for Research Integrity (2017), Revised ed. ALLEA: Berlin. <http://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017.pdf> [Accessed June 18, 2017]

- Montreal Statement on Research Integrity in Cross-Boundary Research Collaborations (2013) World Conference on Research Integrity WCRI: Montreal, Canada.
<http://www.researchintegrity.org/Statements/Montreal%20Statement%20English.pdf> [Accessed June 18, 2017]

1.3 Tutkijan ja yrityksen sidonnaisuudet

- Onko tutkijoiden ja yrityksen välillä mahdollisesti olemassa olevat sidonnaisuudet (conflict of interest) selvitetty ja onko niistä ilmoitettu yliopistolle? Tutkimuksen kannalta merkitykselliset sidonnaisuudet tulee ilmoittaa tutkimuksen juristeille Flammasta löytyvien ohjeiden mukaisesti:
https://flamma.helsinki.fi/portal/home/sisalto?_nfpb=true&_pageLabel=content_view&_nfls=true&placeld=HY1001952&contentId=HY346876

1.4 Yhteistyön sisältö ja luonne

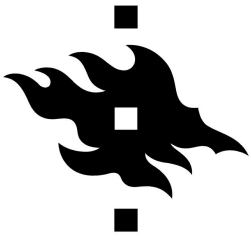
- Liittyykö yhteistyö tuotekehittelyyn, tieteelliseen tutkimukseen vai sekä että? Yhteistyössä tieteellisen kontribuution tulee olla osoitettavissa, ellei yrityksen kanssa ole sovittu siitä, että yhteistyössä ei tehdä tutkimusta.

1.5 Tutkimustulosten omistaminen, hyödyntäminen ja julkaiseminen

- Onko määritelty, mikä on tutkimuksen tulos ja miten osapuolet voivat tuloksia hyödyntää ja kuka omistaa tulokset? Helsingin yliopiston varainhankinnan ja yritysyhteistyön eettisten periaatteiden mukaan, ”yhteistyössä tehtävässä ja julkisin varoin osittainkin rahoitetussa tutkimuksessa huomioidaan, ettei yliopisto saa käyttää valtiolta saamaansa budjettirahoitusta tai muuta julkista rahaa yritysten tukemiseen. Sen vuoksi yritys ei tällaisessa tutkimuksessa saa yksinoikeuksia tuloksiin vaan tulokset julkaistaan ja hyödynnetään rahoitusehtojen sekä yliopiston periaatteiden mukaisesti.”
- Myös Montrealin asiakirjassa (Montreal statement) todetaan seuraavaa: ”Agreements that unduly or unnecessarily restrict dissemination of data, findings or other research products should be avoided”.
- Onko sovittu, miten tulokset julkaistaan? Lähtökohtaisesti päätösvalta tieteellisestä julkaisemisesta tulee säilyttää yliopistolla (tutkimusryhmällä). Tieteellisten julkaisujen kirjoittamiseen osallistuvat henkilöt ja heidän kontribuutionsa on hyvä sopia kirjoitusprosessien alkuvaiheessa. (Ks. Montrealin asiakirja). Lisäksi ALLEAN ohjeistuksessa *The European Code of Conduct for Research Integrity* todetaan: “Authors and publishers consider negative results to be as valid as positive findings for publication and dissemination”.

1.6 Aineistonhallinta

- Onko hankkeelle laadittu asianmukainen aineistonhallintasuunnitelma? Jos yritykselle siirryt aineistoa, on sovittava miten aineiston siirto ja hallinta toteutetaan niin, ettei tutkittavien tietosuoja ja yksityiseen suoja vaarannu. Anonymisoimatonta aineistoa ei tule siirtää yliopiston/tutkimusryhmän ulkopuolelle, ellei tästä erikseen sovita. Tällöin on varmistettava, ettei yritykselle siirry henkilötietoja ilman tutkittavan suostumusta. On myös syytä sopia siitä, miten toimitaan, mikäli tutkittava haluaa keskeyttää osallistumisensa

tutkimukseen. Missä vaiheessa jo kerätty aineisto voidaan vielä kohtuullisella työmäärällä poistaa ja minkä työvaiheen jälkeen tätä ei voida enää tehdä?

- Research data management –opas tutkijoille: <http://libraryguides.helsinki.fi/rdm>
- Tietosuoja- ja tietoturva-asioista löydät Helsingin yliopiston ohjeet täältä: (linkki tulossa)

1.7 Tutkimukseen osallistuminen tutkittavan näkökulmasta

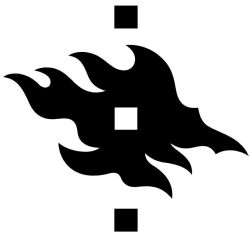
- Onko tutkittaville maksettavan korvauksen suuruus määritelty ja mahdollistaako korvauksen maksaminen osallistumisen vapaaehtoisuuden vai aiheuttaako se painetta osallistumiseen? Tutkittaville aiheutuvat kulut voidaan aina korvata, samoin vaivannäöstä tai ajasta voidaan maksaa korvaus (rahaa tai sitä vastaava tuote tai palvelu). Tutkimusastelemat ja tutkittavilta edellytettävä panostus vaihtelevat suuresti tutkimuksesta riippuen, mutta tyypillisesti satojen eurojen korvaus aiheuttaa paineen osallistua. Tutkijan tehtävä on huolehtia, että korvauksen antaminen ei aiheuta minkäänlaista painostusta tutkimukseen osallistumiseen. Esimerkiksi ryhmille annettavien korvausten määrittelyssä on pohdittava, luoko korvaus ryhmäpainetta tutkimukseen osallistumiseen. Ryhmän sponsorointi ja korvauksen antaminen tutkimukseen osallistumisesta on syytä erottaa toisistaan, jottei synny painostusta tutkimukseen osallistumiselle.
- Onko tutkimukseen rekrytoitavien osallistujaryhmien valinta eettisesti perusteltua? Entä kuka hyötyy tutkimuksesta? Osallistujaryhmän valinta ja ryhmän koko voivat vaikuttaa tutkimuksen lopputuloksiin. Kun tutkitaan esimerkiksi uusia tuotteita tai palveluita, voi tutkimuksen toteutusta ohjata tavoite mahdollisimman myönteisistä tuloksista. Tämä voi johtaa osallistujaryhmien valinnan vinoutumiseen. Samalla tulisi kuitenkin pohtia sitä, miten tutkimuksesta saatavat hyödyt jakautuvat. Hyödyn tulisi jakautua mahdollisimman oikeudenmukaisesti. Tällöin tutkijan on mietittävä onko perustellumpaa toteuttaa tutkimus jo entuudestaan etuoikeutettujen ryhmien parissa vai onko tutkimukseen mahdollista rekrytoida mukaan vastaajia/vastaajaryhmiä, joiden mukana olo voisi edistää tasa-arvoisuutta.
- Onko riskit arvioitu tutkittavan kannalta, voiko tutkittavalle aiheutua tutkimuksesta haittaa tai vahinkoa, onko riski minimoitu? Tutkijan vastuulla on arvioida tutkimuksen vaikutuksia tutkittavan näkökulmasta, mutta yrityksellä on tietoa tuotteesta tai palvelusta, jolloin mahdollisten riskien ja vahingon arviointi tulee tehdä yhteistyössä.

1.8 Keskustele avoimesti!

- Montrealin asiakirja muistuttaa keskustelun tärkeydestä, silloin kun toimijoilla voi olla eriäviä käytäntöjä, osaamisalueita ja standardeja sekä oletuksia: "Diversity of perspectives, expertise and methods, and differences in customary practices, standards and assumptions that could compromise the integrity of the research should be addressed openly".

2 Juridiset ja muut sopimus- ja hallinnolliset asiat

2.1 Tutkijan suhde yliopistoon

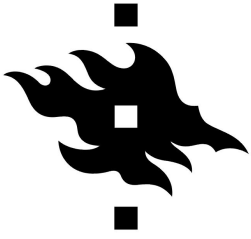

- Onko tutkimuksesta vastaava tutkija työsuhteessa Helsingin yliopistoon?

2.2 Tutkimussopimuksen laatiminen

- **Onko yrityksen kanssa allekirjoitettu tutkimussopimus?** Yritysyhteistyön kaikki sopimukset tehdään kirjallisina. Helsingin yliopiston juristit ovat tehneet valmiita sopimusmalleja, joita voidaan käyttää avuksi sopimuksia laadittaessa. Sopimusmallit on laadittu yleisluontoisesti ja ne antavat alustavan kuvan yliopiston linjasta. Sopimusmalli on aina muokattava kuhunkin yksittäistapaukseen sopivaksi. Sopimusmallien soveltuvuuden ja muutos- ja täydennystarpeen arvioimiseksi tulee olla aina yhteydessä tutkimusasioita hoitavaan lakimieheen tutkimuksenjuristit@helsinki.fi Tutkimussuunnitelman tulee olla valmis ennen sopimusneuvottelujen aloittamista. Lisätietoa: https://flamma.helsinki.fi/portal/home/sisalto?_nfpb=true&_pageLabel=content_view&_nfls=true&placeld=HY363412&contentId=HY363494
- **Vastuiden jakaminen ja määrittäminen.** Onko yrityksen kanssa sovittu selkeästi, mistä yliopisto vastaa (tehtävät, riskit ja vahingot, rahoitus jne.) ja toisaalta, mistä yritys vastaa? Helsingin yliopiston vastuut tulee sopimuksessa rajata yliopiston lakimiehen hyväksymällä tavalla. Tässä asiassa voi olla yhteydessä tutkimuksen juristeihin: tutkimuksenjuristit@helsinki.fi
 - Tehtävillä tarkoitetaan varsinaista tutkimusta ja siitä sovitaan pääsääntöisesti tutkimussuunnitelmassa, mikä on tutkijan vastuulla. Kiinnitäthän huomiota ilmaisun muotoon! Ongelmia voi syntyä siitä, että tutkimussopimusten tutkimussuunnitelmat kirjoitetaan passiivissa (tehdään, tutkitaan jne.) ja siten osapuolten vastuulle kuuluvat tehtävät eivät tule yksiselitteisesti sovituiksi.
 - Tutkimuksen juristipalvelut tarkistavat riskit ja vahingot juridiselta kannalta (esimerkiksi vastuiden rajausta, vastuukaton asettaminen lain sallimissa rajoissa). Tutkimukselliset riskit ja vahingot jäävät tutkijoiden tarkistettaviksi.
 - Projektityypistä riippuen joko projektikirjanpitäjä tai controlleri auttaa tutkijoita budjetoinnissa. Tutkimuksen juristipalvelut puuttuvat ainoastaan selviin ongelmiin (esim. jos 100 000 euron hankkeessa yliopisto kattaa 80 % kuluista, mutta tulokset jakautuvat 50/50).
- **Tutkimuksen aikataulu.** Käykö sopimuksesta ilmi tutkimuksen/toimeksiannon aloituspäivä ja onko tutkimuksen/ toimeksiannon päätyminen määritelty yksiselitteisesti (päivämäärä, milestones/tavoitteiden saavuttaminen tms.)? Usein nämä asiat tulevat esille tutkimussuunnitelmassa ja ovat tutkijan vastuulla.
- **Maksut.** Mikäli yrityksen ja yliopiston välillä liikkuu rahaa, onko maksuaikataulu ja yliopistolle maksettavat summat määritelty selkeästi? Tutkimuksen juristipalvelut puuttuvat ainoastaan selviin ongelmiin (esim. tilaustutkimuksessa tilaaja maksaa kaiken vasta jälkikäteen). Tutkimuksen juristipalveluilla on tilaustutkimussopimusmalli, jossa on valmiiksi tarjolla maksuaikatauluehdotus.
- **Yhteystiedot.** Onko sopimuksen osapuolten viralliset yhteystiedot tarkistettu www.ytj.fi - palvelusta?

2.3 Yhteydenpito yliopiston sisällä

- Onko tutkimuksen vastuututkija ollut yhteydessä tarvittaviin tahoihin yliopistolla (controlleri / projektikirjanpitäjä, lakimies, laitosjohtaja/dekaani)?

2.4 Oikeuksiensiirtosopimus

- Ovatko kaikki hankkeeseen Helsingin yliopiston puolesta osallistuvat henkilöt allekirjoittaneet Helsingin yliopiston [oikeuksiensiirtositoumuksen](#)?
Oikeuksiensiirtositoumus on tehtävä aina, kun projektin toteuttamiseen osallistuu yliopiston lisäksi ainakin yksi muu osapuoli tai yliopisto saa projektin toteuttamiseksi ulkopuolista rahoitusta. Oikeuksiensiirtositoumuksella tutkija siirtää oikeudet kaikkiin tutkimuksessa aikaansaatuihin tuloksiin Helsingin yliopistolle. Oikeuksiensiirtositoumusta tarvitaan, jotta yliopisto voi projektissa täyttää velvoitteensa sekä yhteistyökumppaneitaan että ulkopuolisia rahoittajiaan kohtaan.
- Lue lisää:
https://flamma.helsinki.fi/portal/home/sisalto?_nfpb=true&_pageLabel=content_view&_nfls=true&placeId=HY1001952&contentId=HY346646&lang=fi